

EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO

Bryssel 20.12.2002
KOM(2002) 748 lopullinen

**KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE, EUROOPAN PARLAMENTILLE,
TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE**

**Tasa-arvon valtavirtaistamisen toteuttaminen rakennerahastojen ohjelma-asiakirjoissa
ohjelmakaudella 2000–2006**

KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE, EUROOPAN PARLAMENTILLE, TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE

Tasa-arvon valtavirtaistamisen toteuttaminen rakennerahastojen ohjelma-asiakirjoissa ohjelmakaudella 2000–2006

1. TIEDONANNON TARKOITUS

Tässä tiedonannossa esitetään yhteenveto siitä, missä määrin tasa-arvon valtavirtaistaminen on otettu huomioon rakennerahastojen ohjelmatyössä ohjelmakaudella 2000–2006. Siinä kuvataan yksityiskohtaisesti saavutettua edistystä, annetaan lukuisia esimerkkejä hyvistä käytännöistä ja määritellään lisäksi alat, joilla edistys on hidasta.

Tiedonannossa käsitellään kaikkia neljää rahastoa¹ ja tavoite 1, 2 ja 3 -ohjelmia. Tiedot ovat pääasiassa peräisin Euroopan sosiaalirahastosta annetun asetuksen ehdotettua täytäntöönpanoa koko unionissa koskevasta selvityksestä ja tutkimuksesta, joka koskee yhtäläisten mahdollisuuksien sisällyttämistä rakennerahastojen tavoite 1 ja 2 -ohjelma-asiakirjoihin sekä muista asiakirjoista.²

Näiden asiakirjojen päätelmät vahvistettiin lukuisissa kokouksissa, seminaareissa ja työpajoissa, joissa eri tasojen rakennerahastojen toimijat ja tasa-arvoasiantuntijat keskustelivat kokemuksistaan, ajatuksistaan ja toimintatavoistaan. Hyvin erilaisista aiheista huolimatta esiin nousivat pitkälti samat pääkysymykset, kuten Santanderissa Espanjassa kesäkuussa 2002 pidetty kolmas eurooppalainen tasa-arvon valtavirtaistamista rakennerahastoissa koskeva konferenssi³, kansalliset ja alueelliset tapahtumat kuten Walesissa toukokuussa 2002 järjestetty kokous tasa-arvon valtavirtaistamisesta rakennerahastoissa Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Irlannissa, Kreikassa helmikuun lopussa 2002 pidetty kokous tasa-arvosta, työllisyydestä ja rakennerahastoista sekä komissiossa järjestetty työpaja erään ulkopuolisen asiantuntijan ja rakennerahastojen virkamiesten kanssa osoittavat.

Tämän asiakirjan tarkoituksena on osallistua rakennerahastojen välitarkistukseen, jonka yhteydessä päätetään suoritusvarauksen jakamisesta sekä mahdollisista määrärahoja, tavoitteita, painopisteitä ja toimenpiteitä koskevista muutoksista.

2. TAUSTA

Rakennerahastot ovat keskeiset rahoitusvälineet, joilla pienennetään kehityseroja ja edistetään taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta Euroopan unionissa. Rakennerahastojen kokonaismäärärahat ohjelmakautena 2000–2006 ovat yhteensä 195 miljardia euroa. Määrärahoista 69,7 prosenttia kohdennetaan tavoite 1 -ohjelmille, 11,5 prosenttia tavoite 2 -ohjelmille ja 12,3 prosenttia tavoite 3 -ohjelmille.

---

¹ Euroopan sosiaalirahasto (ESR), Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR) ja kalatalousrahasto (KOR).

² Ks. <http://europa.eu.int/comm/regional-policy/sources/docgener>

³ Asiakirjat ovat saatavilla edellä mainitulla Internet-sivustolla, ks. alaviite 1.

Rakennerahastojen on tarkoitus olla merkittävä yhteisön ja jäsenvaltioiden tasa-arvopolitiikkaan vaikuttava tekijä. Rakennerahastoista annetussa yleisasetuksessa⁴ (2000–2006) tasa-arvo määritellään keskeiseksi tavoitteeksi, ja siinä edellytetään, että tasa-arvonäkökohdat otetaan huomioon rakennerahastojen yhteisrahoittamisessa toimissa. Tasa-arvokysymys mainitaan selkeästi kymmenessä asetuksen 56:sta artiklasta. Säännöksissä otetaan huomioon Amsterdamin sopimuksesta johtuvat velvoitteet: siinä vakiinnutettiin virallisesti kaksiosainen EU:n lähestymistapa, jossa yhdistetään tasa-arvon valtavirtaistaminen ja erityistoimet. Tämä kaksiosainen lähestymistapa toteutuu ESR:sta annetussa asetuksessa⁵.

EAKR:sta⁶ ja EMOTR:sta⁷ annetuissa asetuksissa viitataan myös tasa-arvoon. Tasa-arvo on lisäksi tavoitteena kaikissa yhteisöaloitteissa – Equal, Interreg III, Urban II ja Leader+ – ohjelmakaudella 2000–2006.

Rakennerahastot ja erityisesti ESR ovat Euroopan työllisyysstrategian tärkeimmät rahoitusvälineet. Euroopan työllisyysstrategiassa tasa-arvonäkökohdat on otettu mukaan monialaisena tavoitteena kaikkiin pilareihin yhtäläisiä mahdollisuuksia koskevan pilarin lisäksi. Se sisältää tasa-arvokysymyksiä koskevia erityisiä työllisyyden suuntaviivoja.

Sitoutuminen tasa-arvoon ei ole uusi asia rakennerahastoissa. Ohjelmakautta 1994–1999 koskevassa asetuksessa naisten ja miesten yhtäläiset mahdollisuudet työmarkkinoilla määriteltiin jo yhteisön tavoitteeksi ja ESR:n ensisijaiseksi tehtäväksi. Vuonna 1996 ministerineuvosto antoi päätöslauselman miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien periaatteen sisällyttämisestä rakennerahastojen politiikkaan⁸.

Tähän asti rahastoista on kuitenkin tuettu pääasiassa erityistoimia naisten hyväksi tai kokeiluhankkeita. Vaikka nämä ovatkin tärkeitä, niillä ei voida korjata rakenteellista eriarvoisuutta. Lisäksi tasa-arvon edistämistä on pidetty lähinnä ESR:n tehtävänä, vaikka maakohtaisiin tuloksiin perustuvissa ESR:n loppuarvioinnin päätelmissä kaudelta 1994–1999⁹ todetaan, että toteutetuissa toimissa ja niiden myötä luoduissa työpaikoissa oli havaittavissa ammattialojen jakautumista naisten ja miesten aloihin sekä sukupuoleen perustuvia kaavamaisia käsityksiä.

Vertikaalisen ja horisontaalisen eriytymisen vähentämisessä käännekohta ja edelläkävijä oli Now-aloite (New Opportunities for Women), joka on osa Employment-yhteisöaloitetta. Naisyrittäjyyden edistämisessä ja työmarkkinoiden eriytymisen vähentämisessä saavutettu menestys on tärkeä perusta nykyisille rakennerahastojen tukitoimille.

Tämän perusteella tasa-arvonäkökohdat on otettu mukaan ohjelmakauden 2000–2006 metodologisiin valmisteluasiakirjoihin ohjelmatyöstä, ennakoarvioinnista, seurannasta ja

---

⁴ Rakennerahastoja koskevista yleisistä säännöksistä 21 päivänä kesäkuuta 1999 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1260/1999.

⁵ Euroopan sosiaalirahastosta 12 päivänä heinäkuuta 1999 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1784/1999, 2 artiklan 1 kohdan e alakohta ja 2 kohdan c alakohta.

⁶ Euroopan aluekehitysrahastosta 12 päivänä heinäkuuta 1999 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1783/1999, 2 artiklan 2 kohdan f alakohta.

⁷ Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) tuesta maaseudun kehittämiseen ja tiettyjen asetusten muuttamisesta ja kumoamisesta 17 päivänä toukokuuta 1999 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1257/1999, 2 artikla.

⁸ Miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien periaatteen sisällyttämisestä Euroopan rakennerahastojen politiikkaan 2. joulukuuta 1996 annettu neuvoston päätöslauselma (96/C 386/01).

⁹ *Conclusions of the ESF final evaluations*, Euroopan komissio, lokakuu 2001.

jälkiarvioinnista.¹⁰ Komissio on myös laatinut valmisteluasiakirjan, jossa annetaan käytännön ohjeita tasa-arvonäkökohtien valtavirtaistamisesta rakennerahastoista yhteisrahoitetuissa hankkeissa, ja esittänyt määritelmän tasa-arvon valtavirtaistamiselle rakennerahastoissa:¹¹

Tasa-arvon valtavirtaistamisella tarkoitetaan, että kaikkien yleisten toimien ja toimenpiteiden suunnittelu-, täytäntöönpano-, seuranta- ja arviointivaiheessa otetaan avoimesti ja aktiivisesti huomioon niiden vaikutukset naisten ja miesten asemaan. Sillä tarkoitetaan myös, että tasa-arvon edistämiseksi ja naisten yhtäläisten osallistumis- ja hyötymismahdollisuuksien parantamiseksi suunnitellaan, toteutetaan, valvotaan ja arvioidaan erityisiä täydentäviä toimia.

Yleensä suunnitelmilla ja ohjelmilla olisi edistettävä naisten ja miesten tasa-arvoa, ja niissä olisi voitava osoittaa tämä vaikutus ennen täytäntöönpanoa, sen aikana ja sen jälkeen.

3. TASA-ARVON VALTAVIRTAISTAMINEN TAVOITE 1, 2 JA 3 -OHJELMA-ASIAKIRJOISSA

3.1 Tasa-arvotoimien aihekohtaiset tavoitteet

Viime ohjelmakauteen verrattuna tasa-arvonäkökohdat on tehokkaammin sisällytetty rakennerahastojen nykyisiin ohjelmiin. Edellisen kauden tavoin tasa-arvonäkökohdat keskittyvät kuitenkin työllisyyden ja henkilöstön kehittämisen alaan ja niitä rahoitetaan pääasiassa ESR:sta, kun taas toisilla aloilla, kuten ympäristöön, liikenteeseen, maaseudun kehittämiseen, tutkimukseen ja kehitykseen liittyvillä aloilla, tasa-arvonäkökohtia ei ole otettu huomioon. Useimmista ohjelmista puuttuu yhteys tasa-arvon ja muiden monialaisten aiheiden, kuten kestävän kehityksen tai tietoyhteiskunnan tukemisen, välillä.

3.1.1 ESR:sta rahoitettavat toimet – henkilöresurssien kehittäminen

ESR:lla on merkittävä tehtävä sukupuolten välisten työllisyserojen pienentämisessä ja Euroopan työllisyysstrategian tavoitteiden saavuttamisessa vuoteen 2010 mennessä. Sillä on erityistehtävänä pyrkiä Lissabonin Eurooppa-neuvostossa asetettuun tavoitteeseen, jonka mukaan naisten osallistumista olisi lisättävä 60 prosenttiin, ja Barcelonassa sovitut tavoitteet lastenhoidon tarjoamisesta vähintään 90 prosentille yli 3-vuotiaista alle kouluikäisistä lapsista sekä vähintään 33 prosentille alle 3-vuotiaista lapsista.

Vuonna 2001 naisten työllisyysaste on noussut lähes kaikissa jäsenvaltioissa. EU:ssa naisten työllisyysaste (54,9 prosenttia) on kuitenkin edelleen 18 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin miesten (73 prosenttia) ja 5,1 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin Lissabonissa kokoontuneen Eurooppa-neuvoston asettama tavoite. Lisäksi naiset ovat edelleen yliedustettuina osa-aikatyössä. Naisten keskimääräinen työttömyysaste EU:ssa on tällä hetkellä 2,4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin miesten. Lapset vaikuttavat enemmän naisten kuin miesten työllisyyteen. Lapsettomien 20–50-vuotiaiden naisten työllisyysaste (68 prosenttia) on 12 prosenttiyksikköä korkeampi kuin naisten, joilla on alle 6-vuotiaita lapsia (56 prosenttia).

¹⁰ Valmisteluasiakirja 2 Rakennerahastotoimien ennakoarviointi, liite IV, Euroopan komissio; valmisteluasiakirja 3 Seuranta- ja arviointi-indikaattorit: menettelyohjeita, liite 2, taulukko I, Euroopan komissio.

¹¹ Valmisteluasiakirja 3 Naisten ja miesten yhtäläisten mahdollisuuksien sisällyttäminen rakennerahastojen ohjelmiin ja hankkeisiin, Euroopan komissio maaliskuu 2000.

Sukupuolten väliset erot työllisyydessä¹²

	<i>SUKUPUOLTEN VÄLISET EROT TYÖLLISYYS- ASTEESSA</i>	<i>SUKUPUOLTEN VÄLISET EROT TYÖTTÖMYYS- ASTEESSA</i>	<i>SUKUPUOLTEN VÄLISET PALKKAEROT</i>
EU-15	18,0	2,3	16,2
Kreikka	29,8	8,6	13,2
Espanja	28,9	8,0	14,3
Italia	27,5	5,6	8,6
Luxemburg	23,9	0,7	tietoa ei saatavilla
Irlanti	21,4	-0,2	19,8
Belgia	18,7	1,4	7,3
Alankomaat	17,5	1,1	21,1
Itävalta	16,5	1,3	21,1
Portugali	15,8	1,9	5,9
Ranska	14,1	3,4	10,8
Saksa	13,7	0,4	19,4
Yhdistynyt kuningaskunta	13,3	-1,1	24,3
Tanska	8,3	1,1	10,4
Suomi	5,5	1,1	tietoa ei saatavilla
Ruotsi	2,9	-0,3	tietoa ei saatavilla

Useimmissa ESR:n ohjelmissa tasa-arvoa koskevat painopisteet muodostuvat kahdesta päätavoitteesta: parannetaan naisten mahdollisuuksia päästä ja osallistua työelämään ja saada koulutusta sekä helpotetaan työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista.

Useimmilla toimilla, jotka koskevat naisten mahdollisuuksia osallistua työelämään ja saada koulutusta, pyritään edistämään sekä työttömien että mahdollisesti työttömäksi joutuvien naisten työllistettävyyttä poistamaan työmarkkinoille tulevien tai palaavien naisten puutteellisista taidoista johtuvat esteet. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi naisille suunnattu koulutus ja neuvonta sekä tietoisuutta lisäävät toimet.

¹² Komission valmisteluasiakirja: Vuoden 2001 työllisyyden suuntaviivojen toteuttamisen arviointi – vuoden 2002 yhteistä työllisyysraporttia tukeva asiakirja.

Työn laadun, naisten vaikutusmahdollisuuksien ja urakehityksen parantamiseksi toteutetaan vain vähän toimia. Vain harvojen toimien tavoitteena on pienentää sukupuolten välisiä palkkaeroja tai edistää naisten pääsyä johtotehtäviin tai miesten perinteisesti hallitsemiin ja paljon ammattitaitoa vaativiin tehtäviin tieto- ja viestintätekniikan alalla. Lisäksi naisyrityksien ja yritysten perustamisen edistäminen ja tukeminen mainitaan ensisijaisena tavoitteena vain muutamassa ohjelmassa.

Työn ja perhe-elämän parempaan yhteensovittamiseen tähtäävät toimet koostuvat lähinnä lastenhoitopalvelujen tukemisesta. Vanhusten ja muiden huollettavien hoitoon kiinnitetään vain erittäin vähän huomiota. Joillakin toimilla pyritään edistämään joustavamman työajan käyttöönottoa, mutta täydentävät toimenpiteet puuttuvat usein.

Edellisen ohjelmakauden tärkein huolenaihe – että monilla toimilla vahvistetaan olemassa olevia kaavamaisia käsityksiä ja sukupuolten eriarvoisuutta – näkyy nykyisellä ohjelmakaudella. Siihen kuuluu aiempaa enemmän sellaisia toimia, joilla edistetään naisten työllistymistä perinteiselle palvelualalle, naisille suunnattua neuvontaa, ammattipätevyyttä ja koulutusta tai lastenhoitoa, kuin toimia, joilla vähennettäisiin sukupuolten eriarvoisuutta työmarkkinoilla tai sukupuolten välisiä palkkaeroja tai tuettaisiin naisten pääsyä päätöksentekoaan.

Sukupuolten välisen eriytymisen lisääntymisen riski vaikuttaa olevan erityisen suuri nopeasti kasvavilla aloilla kuten tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvillä aloilla. Useimmissa näiden alojen toimenpiteissä ei oteta lainkaan huomioon sukupuolten välistä eriarvoisuutta eikä niihin sisälly mitään toimia naisten ja miesten yhtäläisen osallistumisen edistämiseksi.

Espanjan ohjelmat ovat hyvä esimerkki monenlaisista toimista, joilla parannetaan naisten osallistumista työelämään. Tavoite 1 -alueilla toteutetusta 12 tukitoimesta kahdeksaan kuuluvat seuraavat toimenpiteet: parannetaan naisten työllisyyttä, edistetään naisten liiketoimintaa (toisin sanoen naisyrityksyyttä), torjutaan vertikaalista ja horisontaalista eriytymistä ja palkkasyrjintää sekä edistetään perheen ja työn yhteensovittamista. Jokaisella alueella on tarkoitus toteuttaa lukuisia toimia, joita ovat muun muassa koulutus (pääasiassa aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina), työttömiä naisia palkkaavien yritysten tukeminen rahallisesti, naisjohtoisten (naisten perustamien tai johtamien) yritysten perustaminen ja vahvistaminen, tiedotus- ja tiedonvälityskampanjat, tutkimus, naisten pääsyn tukeminen päätöksentekoaan jne.

Portugalin tavoite 1 -ohjelmaan ”työllisyys, koulutus ja sosiaalinen kehitys” kuuluva toimenpide naisten ja miesten yhtäläisten mahdollisuuksien edistämiseksi kattaa mahdolliset toimijat ja toimet laajassa merkityksessä. Se koostuu kolmenlaisista hankkeista:

1) Rakennetoimet, mukaan luettuina tutkimukset ja tilastot, tietoisuuden lisääminen ja koulutus, yrityksille ja julkisille palveluille annettavat palkinnot ja tasa-arvon valtavirtaistamista koskevan seurantakeskuksen perustaminen.

2) Tasa-arvon edistämistoimien tukeminen esimerkiksi antamalla tukea työnantajille, jotka luovat uusia työskentelymalleja, ja edistämällä naisten pääsyä tieto- ja viestintätekniikan alan koulutukseen ja miesten hallitsemiin ammatteihin.

3) Tasa-arvoasioista vastaavien kansalaisjärjestöjen tukeminen (valmiuksien parantaminen).

3.1.2 EAKR:sta rahoitettavat tasa-arvotoimet

Muutamiin EAKR:sta rahoitettaviin ohjelmiin sisältyy erityistoimia tasa-arvon edistämiseksi. Ohjelmat liittyvät pääasiassa tavoite 1 -alueisiin esimerkiksi Italiassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Suomessa, ja ne koskevat paikallista ja kaupunkien kehittämistä ja lisäksi innovaatioita ja tutkimusta ja kehitystä.

Osalla näistä ohjelmista rahoitetuista hankkeista tuetaan palveluja, esimerkiksi kehitetään uusia palvelurakenteita tai testataan sosiaalipalveluja, jotka edistävät työmarkkinoille osallistumista.

Jotkin toimet liittyvät läheisesti terveydenhoitoalaan, kuten toimet terveyttä koskevan tietoisuuden lisäämiseksi ja kampanjat teiniraskauksien sekä huumeiden ja alkoholin väärinkäytön torjumiseksi.

Joidenkin hankkeiden tavoitteena on parantaa elin- ja ympäristöolosuhteita paikallis- ja kaupunkialueilla. Näihin kuuluvat hankkeet, joissa kehitetään uusia osallistumistapoja tai aktivoidaan ja kannustetaan asukkaita parantamaan ympäristöönsä tai edistämällä lasten ja nuorten hyvinvointia. Toisiin hankkeisiin sisältyy kuntajohtoisia rakennussuunnittelun ja kiinteistönhuollon toimintasuunnitelmia, joissa keskitytään erityisesti sukupuoleen, vammaisuuteen tai ikään liittyviin kysymyksiin liikkuvuudesta, palvelujen saatavuudesta ja turvallisuudesta.

Osa toimista puolestaan koskee innovaatioita ja tietoyhteiskuntaa, ja niihin sisältyy aloitteita naisten tekemien innovaatioiden ja tutkimuksen ja kehityksen edistämiseksi tai tasa-arvonäkökohtien sisällyttämiseksi tiedepuistojen, innovaatiokeskusten, teknologiakeskusten ja uusien mediakeskusten kehittämiseksi ja hallinnolle annettavaan tukeen.

Monilla toimilla tuetaan lastenhoitohankkeita ja -palveluja sekä edistetään työ- ja perhelämän yhteensovittamista. Erityisesti lastenhoidon alalla rakennerahastojen tukitoimia oli enemmän ja rahastojen välinen yhteistyö oli suurempaa viime ohjelmakautteen verrattuna esimerkiksi Irlannissa, Kreikassa ja Italiassa, missä lastenhoitopalveluja tuetaan sekä ESR:sta että EAKR:sta.

Hyvä esimerkki on Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma. Ohjelma-asiakirjan täydennykseen sisältyvän arkielämän rakenteiden kehittämistä koskevan toimenpiteen tavoitteena on kehittää uudenlaista osallistumista ja uusia, innovatiivisia palvelurakenteita ja toimintaa. Sen tarkoituksena on hyödyntää kansalaisyhteiskuntaa ja kehittää uudenlaista vuorovaikutusta eri ihmisryhmien välille sekä työ- ja vapaa-ajan välille. Tasa-arvovaikutusten osalta toimilla pyritään erityisesti luomaan uusia työpaikkoja naisille. Tieto- ja viestintätekniikan sisällyttäminen arkielämään lisää naisten kiinnostusta tekniikkaan ja naisten taitojen kysyntää alan markkinoilla.

Italian Mezzogiornon tavoite 1 -ohjelma-asiakirjan täydennyksellä pyritään tukemaan erityisesti naisryhtäjien aloitteita ympäristönsuojelun alalla osana osaamiskeskusten edistämistä.

3.1.3 EMOTR:sta ja KOR:sta rahoitettavat tasa-arvotoimet

Tasa-arvonäkökohdat on otettu vähemmän huomioon useimmissa EMOTR:n ja KOR:n tukitoimissa kuin ESR:n ohjelmissa.

EMOTR:sta annetun asetuksen¹³ täytäntöönpanossa on ilmennyt joitakin esteitä, jotka vaikeuttavat tasa-arvoperiaatteen huomioon ottamista. Suurin osa rahoituksesta koskee maatalousalaa, missä naiset ovat aliedustettuina. Toimet kohdistetaan ensisijaisesti maataloihin, ja edunsaajina ovat maatalanomistajat. Koska vain viidesosa maatalanomistajista on naisia, naisilla on pienemmät mahdollisuudet hyötyä suoraan näistä hankkeista. Maanviljelijöiden vaimoja ja maatilojen naispuolisia työntekijöitä ei oteta tällaisissa rahoitustoimissa huomioon.

Useimmista ohjelmista puuttuvat sukupuolittain jaotellut tilastot, selvitys sukupuolten välisestä eriarvoisuudesta maaseutualueilla ja maatalous- ja kalatalousalalla sekä sukupuolivaikutusten arviointi. Muutamissa ohjelmissa mainitaan selkeästi naisiin kohdistuvat haitat, mutta niissä ei ehdoteta toimia sen varmistamiseksi, että naiset osallistuisivat ja hyötyisivät yhtä paljon näistä toimista. Naisten ja miesten välinen epätasapaino saattaa jopa lisääntyä, sillä esimerkiksi sellaisen toimen yhteydessä, jolla tuetaan nuoria maanviljelijöitä ottamaan maatala hoitoonsa tai uudistamaan sitä, on selkeästi arvioitu, että alle kuusi prosenttia edunsaajista on naisia. Vain poikkeustapauksissa määrärahoja myönnetään naisten tukemiseksi kiintiöiden kautta. Joillakin alueilla (esimerkiksi Province – Alpes – Côte d'Azur, Ranska) on ryhdytty ottamaan tasa-arvonäkökohdat huomioon hankkeiden valintaperusteina.

Sellaisiin aloihin liittyvät toimet, joilla naiset ovat paremmin edustettuina, koskevat varsin alhaista prosenttiosuutta ohjelmista. Toimet, jotka voisivat vaikuttaa myönteisesti tasa-arvoon, koskevat pääasiassa monipuolistamista, koulutusta, uusia työllisyysmahdollisuuksia sekä pienyritysten perustamista maaseutumatkailun alalla, paikallistuotteiden tuottamista ja myymistä sekä lastenhoitoa.

Monissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa mainitaan tasa-arvon periaate, mutta niissä viitataan muihin rahastoihin ja erityisesti ESR:oon, jonka tukitoimet maaseutualueilla liittyvät ammatilliseen koulutukseen ja työllistymisnäkökohtiin, sekä EAKR:oon, jonka toimet koskevat välineistöä, palveluja sekä pk-yrityksiä. ESR:sta voidaan myöntää rahoitusta kaikille alueille, mutta EAKR:sta vain tavoitteeseen 1 tai 2 luokitelluille alueille.

EMOTR:sta rahoitettavassa Leader+-yhteisöaloitteessa jotkin jäsenvaltiot ovat asettaneet paikallisiin toimintaryhmiin naiskiintiön: Ruotsissa kiintiö on 40 prosenttia, tavoitteena päästä 50 prosenttiin, ja Alankomaissa kiintiö on 20 prosenttia. Leader+-aloitteen ohjelmissa otetaan huomioon maaseutualueilla asuvien naisten tarpeet. Koska ohjelmat on vasta aloitettu, on kuitenkin liian aikaista arvioida, missä määrin maaseutualueiden naiset hyötyvät tämän tavoitteen ottamisesta käyttöön.

Maatalousasioiden neuvosto käsitteli toukokuussa 2002 tasa-arvonäkökohtien riittämätöntä huomioon ottamista. Päätelmässään neuvosto kannustaa siihen, että Euroopan tasolla edistetään naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia ja että tämä otetaan mukaan kaikkiin ohjelmiin, jotka saavat rakennerahastojen tukea. Nämä sitoumukset on muutettava tavoitteiksi, toimiksi ja toimenpiteiksi.¹⁴

Yhteisen kalastuspolitiikan ohjelmakauden 2000–2006 ohjelmatyössä otetaan huomioon tasa-arvon valtavirtaistaminen, naisten tilanne kalatalouden alalla ja heidän tarpeensa, naisten asemasta kalastusalalla 15 jäsenvaltiossa tehdyn selvityksen suositukset sekä kansalliset ja

---

¹³ Ks. alaviite 7.

¹⁴ Neuvoston 2428. istunto – MAATALOUS – Bryssel, 27. toukokuuta 2002, 8959/02 (Presse 148).

paikalliset aloitteet. Asetuksessa (EY) N:o 2792/1999¹⁵ otettiin huomioon tasa-arvon valtavirtaistamisnäkökohdat:

- Asetuksen 11 artiklan mukaan kalastajaperheiden toiminta, ammatillinen uudelleensuuntautuminen, koulutus sekä hygienia- ja työskentelyolosuhteiden parantaminen pienimuotoisessa rannikkokalastuksessa sisältyvät KOR:n tavanomaisiin toimiin aiemmasta ohjelmasta saadun kokemuksen perusteella.
- Asetuksen 15 artiklassa otetaan huomioon yhteistä etua koskevat toimet, joiden soveltamisala on laajempi ja joissa naiset ovat keskeisessä asemassa. Siinä säädetään muun muassa koulutustoiminnan rahoittamisesta maalla sekä yrityshautomoiden perustamisesta (naiset voisivat osallistua muuhun liiketoimintaan maalla).

Myönteisiä esimerkkejä tasa-arvonäkökohtien käytännön toteuttamisesta on kuitenkin nähtävissä vain harvoin. Tasa-arvonäkökohtien vahvistamiseksi komissio järjestää tammikuussa 2003 Brysselissä konferenssin, jonka aiheena on naisten osuus kalastusalalla. Tarkoituksena on vaihtaa kokemuksia ja tietoa hyvistä toimintatavoista sekä löytää kannatettavia vertailualoitteita.

3.2 Strategia tasa-arvon saavuttamiseksi

Ohjelmakauden 2000–2006 lainsäädännöllä on lisätty tasa-arvon merkitystä ohjelma-asiakirjoissa. Jäsenvaltiot ovat hyväksyneet sitoutumisen tasa-arvoon, mutta monista ohjelmista puuttuvat täsmälliset määritelmät. Useimmissa ohjelmissa on huomattavia eroja analyysin ja ohjelmatyön strategian välillä. Vain muutamaan suunnitelmaan ja ohjelmaan sisältyy naisten ja miesten välisiä sosioekonomisen tilanteen eroja koskeva analyysi, jonka perusteella voitaisiin määritellä selkeästi ratkaistavat ongelmat. Silloinkin, kun analyysistä ilmenee selvästi, että sukupuolten välisiä eriarvoisuutta on olemassa, strategia sen poistamiseksi ja sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamiseksi ei aina vastaa analyysia. Vaikka tiedoista selvää, että naisten asemassa työmarkkinoilla ja talouselämässä on esimerkiksi huomattavia puutteita tai eriarvoisuutta, näitä seikkoja ei useinkaan käsitellä strategiassa ja sen painopisteissä ja toimenpiteissä. Ohjelmiin sisältyvä analyysi ei aina johda siihen, että ohjelma-asiakirjojen täydennyksissä määriteltäisiin strategisia tasa-arvotavoitteita tai käytännön toimia.

3.2.1 Kaksiosaisen strategian näkyvyys: tasa-arvon valtavirtaistaminen ja erityistoimet

Yhteisön tukikehysten ja yhtenäisten ohjelma-asiakirjojen tavoitteena on usein sisällyttää tasa-arvo monialaisesti kaikkiin toimiin ja ohjelmien painopisteisiin yhdessä erityistoimien kanssa eriarvoisuuden poistamiseksi. Kuten aikaisempina ohjelmakausina, tämä kaksiosainen lähestymistapa ilmenee rahastoista parhaiten ESR:ssa.

Moniin tavoite 1 ja 2 -ohjelmiin sisältyy erityisiä tasa-arvotoimia. Vaikka erityistoimia on edistetty rakennerahastojen ohjelmissa ja aloitteissa yli kymmenen vuoden ajan – ja vaikka ne määritellään selkeästi osaksi tasa-arvon valtavirtaistamisen strategiaa – noin kolmanneksessa ohjelmista ei erityistoimia mainita lainkaan.

---

¹⁵ Kalatalousalan rakenteellisia toimia koskevista yksityiskohtaisista säännöistä ja edellytyksistä 17 päivänä joulukuuta 1999 annettu neuvoston asetukset (EY) N:o 2792/1999, ks. alaviite 2.

Välineitä tai menettelyjä, joilla varmistetaan tasa-arvo valtavirtaistamistoimissa tai painopisteissä, on ainakin jossakin määrin 70 prosentissa tavoite 2 -ohjelmista, mutta vain vähemmistössä tavoite 1 -ohjelmista.¹⁶

Vaikka tasa-arvoa pyritään usein pitämään monialaisena kysymyksenä, tasa-arvonäkökohdat puuttuvat painopisteiden ja toimien kuvauksesta esimerkiksi ohjelma-asiakirjojen täydennyksistä. Vain muutamissa ohjelmissa on havaittavissa todellinen monialainen lähestymistapa, johon kuuluu järjestelmällinen sukupuolivaikutusten arviointi sekä välineitä sen varmistamiseksi, että tasa-arvo on yksi hankkeiden valinta-, seuranta- ja arviointiperuste. Hyviä esimerkkejä ovat Saksan tavoite 2 -ohjelmat Baijeri, Nordrhein-Westfalen ja Niedersachsen ja tavoite 1 -ohjelmat Berliini, Brandenburg ja Sachsen-Anhalt, Yhdistyneen kuningaskunnan tavoite 2 -ohjelmat North West England ja Yorkshire & Humber ja tavoite 1 -ohjelmat South Yorkshire ja West Wales & Valleys sekä Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma.

Tavoite 2 –ohjelmaan, North West England, sisältyy yksityiskohtainen ja kattava strategia tasa-arvon valtavirtaistamiseksi monialaisena kysymyksenä. Kolmea alakohtaista painopistettä varten on kehitetty erityiset tasa-arvotavoitteet, jotka koskevat erityisesti uusien ja säilytettyjen työpaikkojen lukumäärää, uusille yrityksille ja pk-yrityksille annettua tukea sekä myönteisten lopputulosten varmistamista oppimisen, työllisyyden, itsenäisen ammatinharjoittamisen ja mikroyritysten perustamisen alalla. Tasa-arvostrategia sisältää kolme mekanismia: hankkeiden pisteytys- ja arviointiperusteet, neuvoa-antava tasa-arvotyöryhmä sekä hankkeiden tukijoille suunnatut tuki- ja neuvontatoimet.

– Suositus / tarvittavat toimenpiteet:

Ohjelmavastaavien on kaikilla tasoilla osoitettava sitoumuksensa tasa-arvon valtavirtaistamiseen kaikkien rahastojen ja tavoitteiden monialaisena ensisijaisena tavoitteena.

3.2.2 Tavoitteet, tiedot ja indikaattorit

Eryitystavoitteet sukupuolten välisen eriarvoisuuden vähentämiseksi (esimerkiksi vertikaalisen tai horisontaalisen eriytymisen vähentäminen työmarkkinoilla ja sukupuolten välisen palkkaerojen pienentäminen) ja tasa-arvon edistämiseksi (esimerkiksi naisten työllisyysasteen nostaminen ja yrityksiä perustavien naisten lukumäärän kasvu) ovat harvinaisia. Selvästi määrällisiä tavoitteita ehdotetaan vähemmistössä kaikkien tavoitteiden tukitoimia, kuten tavoite 1 -ohjelmissa Burgenland (Itävalta), Thüringen (Saksa), Pohjois-Suomi, South Yorkshire (Yhdistynyt kuningaskunta) sekä Portugalin ammatillisen koulutuksen ja sosiaalisen integraation ohjelma.

Guadeloupen (Ranska) ohjelmassa on lukuisia määrällisiä tavoitteita: naisten työttömyyden vähentäminen 25 prosenttia vuoteen 2006 mennessä, 60 500 naisen kouluttaminen (= 55 prosenttia), 125 naisyrityksen kouluttaminen (= 50 prosenttia) ja 1947 lukutaidottoman naisen kouluttaminen (= 59 prosenttia).

Rakennerahastoista annetun yleisasetuksen 36 artiklan 2 kohdan vaatimusten mukaisesti useimmissa kaikkien kolmen tavoitteen ohjelmissa ainakin jotkin perustiedot on jaoteltu sukupuolen mukaan tilannetta koskevassa analyysissä. Monissa ohjelmissa on jopa järjestelmälliset ja kattavat sukupuolittain jaotellut tilastot.

¹⁶ Tavoite 1 ja 2 -ohjelmia koskevat lukuarvot 3. luvussa on saatu yhtäläisten mahdollisuuksien sisällyttämistä rakennerahastojen tavoite 1 ja 2 -ohjelma-asiakirjoihin koskevasta selvityksestä.

Sukupuolen mukaan jaotellut tiedot ovat tarpeen, jotta voidaan kehittää tasa-arvonäkökohtia koskevia indikaattoreita ja seurata tällä tavoin sukupuolten välistä eriarvoisuutta sekä mitata edistystä tasa-arvon saavuttamisessa.

Itse asiassa lähes 50 prosenttia tavoitteen 1 tukitoimista ja noin 30 prosenttia tavoitteen 2 tukitoimista eivät sisällä mitään tasa-arvonäkökohdat huomioon ottavia tai tasa-arvoon liittyviä indikaattoreita. Vain hyvin pienessä osassa tukitoimia ne esitetään järjestelmällisesti, esimerkiksi Saksassa, Espanjassa, Suomessa, Portugalissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

Irlannissa TTKI¹⁷ – metsäntutkimuksen alatoimenpide (tavoite 1 -ohjelma-asiakirjan täydennys) sisältää seuraavat indikaattorit tasa-arvon mittaamiseksi:
– lyhytaikaisissa tutkimustehtävissä toimivien henkilöiden sukupuoli (tavoite 2006 yhteensä 45 prosenttia)
– naisten ja miesten tasapuolinen edustus COFORD:n¹⁸ henkilöstössä (tavoite 2006 yhteensä 40–50 prosenttia)

– Suositus / tarvittavat toimet:

Sukupuolen mukaan jaotellun tiedon sekä määrällisten indikaattorien ja tavoitteiden esittäminen ja järjestelmällinen käyttö on välttämätöntä, jotta voidaan mitata rakennerahastotoimien tehokkuutta tasa-arvon kannalta erityisesti välitarkistusta varten. Väliarviointia – joka on välitarkistuksen keskeinen osatekijä – varten tarvitaan asianmukaiset tasa-arvoindikaattorit, joilla mitataan lukujen sijaan sitä, miten erot ovat pienentyneet tai tasa-arvo lisääntynyt miesten ja naisten välillä tulosten ja vaikutusten tasolla.

3.3 Tasa-arvon valtavirtaistamisen välineet ohjelmatyössä ja täytäntöönpanossa

Tasa-arvon valtavirtaistaminen on suhteellisen uusi erityisala, eikä sitä ole helppo panna täytäntöön kansallisessa politiikassa ja ohjelmissa. Sen vuoksi on olennaista hyödyntää kaikkia saatavilla olevia resursseja ja asiantuntemusta. Rakennerahastoissa tämä voidaan toteuttaa monin eri tavoin, joita ovat ennakoarviointi, kumppanuus, seurantakomiteat, koulutus, määrärahojen kohdentaminen, hankkeiden valintaperusteet sekä tiedotus- ja julkistamistoimet.

Tasa-arvonäkökohtia koskeva ennakoarviointi

Yleisasetuksen 41 artiklan 2 kohdan c alakohdan selkeästä vaatimuksesta huolimatta huomattavaan osaan ohjelmia ei sisälly tilanteen ennakoarviointia tasa-arvon kannalta.

Myönteinen esimerkki on Espanjan Andalusiaa koskevan tavoite 1 -ohjelman ennakoarviointi. Ennen arviointia tehdään kattava analyysi naisten tilanteesta työmarkkinoilla alan, iän ja palkan mukaan, koulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, yrityksissä, maaseutualueilla, perheen ja työn yhteensovittamisen kannalta jne. Analyysi perustuu päivitettyihin ja sukupuolen mukaan jaoteltuihin tietoihin. Tällainen analyysi paljastaa sukupuolten eriarvoisuutta aiheuttavia tekijöitä, joihin on puututtava. Ennakoarvioinnin päätelmien yhteenveto esitetään taulukossa, jossa kuvataan ohjelman kunkin painopisteen ja toimenpiteen yhdenmukaisuus EU:n asettamien ensisijaisten

¹⁷ Tutkimus, teknologinen kehitys ja innovaatio.

¹⁸ Irlannin metsäntutkimuksen ja kehittämisen neuvosto (*Irish National Council for Forest Research and Development*).

tavoitteiden kanssa yhtäläisten mahdollisuuksien alalla. Vaikutukset pisteytetään seuraavasti: ”huomattava vaikutus”, ”keskisuuri vaikutus”, ”vähäinen vaikutus” tai ”ei voida arvioida”. Lisäksi tulokset esitetään määrällisesti naispuolisten edunsaajien lukumääränä. Määrällisten tulosten saamisen varmistamiseksi asiakirjassa ehdotetaan joitakin ohjelma-asiakirjan täydennykseen sisällytettäviä toimia ja indikaattoreita sekä seurantakeskuksen perustamista. Valitettavasti analyysia, arviointia ja suosituksia ei ole käännetty kokonaisuudessaan ohjelma-asiakirjan täydennyksessä.

Tasa-arvokumppanuudet

Yleisasetuksen 8 artiklan 1 kohdassa todetaan selkeästi, että tasa-arvon edistäminen on otettava huomioon kumppania nimitettäessä. Tasa-arvonäkökohtia koskevat asianmukaiset tiedot ja taidot oikeissa vaiheissa ja oikeilla tasoilla ovat ratkaisevia suunnitelmien ja ohjelmien onnistumiselle.

Itse asiassa suurimmassa osassa tavoitteiden 2 ja 3 ohjelma-asiakirjoja mainitaan tasa-arvokysymyksiä käsittelevien elinten jonkinasteinen kuuleminen ohjelmien valmisteluvaiheessa. Useimmiten tämä kuitenkin rajoittui kansallisten tai paikallisten tasa-arvoelinten tai -osastojen muodolliseen kuulemiseen etäältä. Vain muutamissa tapauksissa tasa-arvojärjestöt ja kansalaisjärjestöt olivat järjestelmällisesti mukana suunnittelussa, esimerkiksi tavoite 2 -ohjelmissa Itävallassa, Saksassa ja Espanjassa, kun taas lähes neljässä viidestä tavoite 1 -ohjelmasta ei tasa-arvoelinten kuulemista mainita lainkaan.

Alueilla, joilla oli kumppanuuksia tasa-arvojärjestöjen kanssa jo edeltävällä ohjelmakaudella, nämä rakenteet ovat tärkeässä asemassa ja ovat myös nykyisellä kaudella mukana kaikissa vaiheissa. Tällaisia ovat esimerkiksi naisten työllisyyttä edistävät alueelliset yksiköt Nordrhein-Westfalenissa (Saksa) sekä naiset ja talous -työryhmä Berliinissä. Berliinissä perustettiin vuoden 2000 lopussa asianomaisen ministeriön alaisuuteen tasa-arvokomitea huolehtimaan seurannasta ja neuvonnasta siinä yhteydessä, kun tasa-arvon valtavirtaistamisen lähestymistapaa toteutetaan tulevaisuudessa kaikissa rakennetukitoimissa.

– Suositus / tarvittavat toimet:

Hallintoviranomaisten, seurantakomiteoiden, ohjelmien paikallisen hallintohenkilöstön ja hankevastaavien edellytetään luovan ja ylläpitävän kumppanuuksia tasa-arvoasiantuntijoiden kanssa kaikilla tasoilla ja täytäntöönpanoprosessin kaikissa vaiheissa esimerkiksi järjestämällä säännöllisiä kokouksia tai kuulemistilaisuuksia, tilapäisiä tapaamisia erityiskysymyksistä tai työpajoja.

Seurantakomiteat

Miesten ja naisten tasapuolinen osallistuminen

Monet jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet pyrkivänsä edistämään naisten ja miesten tasapuolista osallistumista seurantakomiteoihin yleisasetuksen 35 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Tämä ilmoitus tuntuu kuitenkin useimmiten olevan pikemminkin suositus kuin sitoumus. Vain 16 prosentissa tavoite 2 -ohjelmista ja 14 prosentissa tavoite 1 -ohjelmista todetaan selkeästi, että pyrkimyksenä on edistää sukupuolten tasapuolista osallistumista seurantakomiteoihin tai varmistaa se. Huonoiten selviävät Belgia, Espanja, Ranska, Italia, Portugali ja Alankomaat, joiden tavoite 1 ja 2 -ohjelmissa ei ole asiasta juuri mitään mainintaa.

Sukupuolten tasapuolinen osallistuminen seurantakomiteoihin useimpien tavoite 1 ja 2 -ohjelma-asiakirjojen perusteella

<i>Tasapuolinen osallistuminen seurantakomiteoihin</i>	<i>huomatta- vaa</i>	<i>osittaista</i>	<i>ei lainkaan</i>
Itävalta		X	
Belgia			X
Tanska	X		
Suomi		X	
Ranska			X
Saksa		X	
Kreikka		X	
Irlanti		X	
Italia			X
Alankomaat			X
Portugali			X
Espanja			X
Ruotsi	X		
Yhdistynyt kuningaskunta		X	

Tasa -arvoasiantuntijoiden osallistuminen

Useimmissa tavoite 1 ja 3 -tukitoimissa kansalliset tai alueelliset tasa-arvoelimet ovat muodollisesti edustettuina seurantakomiteoissa. Sitä vastoin lähes 60 prosentissa tavoite 2 -ohjelmia ei mainita lainkaan tällaisten elinten osallistumista. Poikkeuksia tästä ovat jotkut Saksan ja Yhdistyneen kuningaskunnan alueelliset tavoite 1 ja 2 -ohjelmat, joissa asiaan viitataan hyvin täsmällisesti.

Baijerin (Saksa) tavoite 2 -ohjelmassa luetellaan selkeästi tasa-arvoedustajat, joiden on määrä osallistua seurantakomiteaan: toimivaltaiset viranomaiset, naisten kansalaisjärjestöt, perheasioista vastaava viranomainen ja tietyt paikalliset edustajat.

Tavoite 2 -ohjelmassa Yorkshire & Humber (Yhdistynyt kuningaskunta) mainitaan selkeästi tasa-arvoneuvoston ja naisten koulutusverkon osallistuminen.

Tasa-arvotyöryhmät

Huomattavassa osassa – lähes kolmessa neljäsosassa – tavoitteiden 1 ja 2 tukitoimia ei mainita lainkaan tasa-arvonäkökohtia käsittelevien työryhmien perustamista. Vain muutamissa tukitoimissa mainitaan selkeästi tällaisten ryhmien perustaminen.

Ruotsin tavoite 3 -ohjelman seurantakomitean tasa-arvotyöryhmä seuraa tasa-arvonäkökohtia koko ohjelmassa ja ehdottaa tarpeen mukaan muutoksia sekä tekee ehdotuksia erityisvarojen käyttämisestä tasa-arvon edistämiseksi. Työryhmä on järjestänyt tasa-arvokysymyksiä käsittelevän kansallisen konferenssin kaikille, jotka toimivat tavoite 3 -ohjelmissa (ellei tavoite 3 -ohjelman aiheena ole tasa-arvo), ja se laatii parhaillaan – yhdessä kansallisen tasa-arvoasiamiehen kanssa – oppimateriaalia tasa-arvokysymysten käsittelystä. Materiaali on suunnattu erityisesti alle kymmenen työntekijän pienille työpaikoille.

– Suositus / tarvittavat toimet:

Seurantakomiteat ovat keskeisiä toimijoita, jotka valvovat ohjelmien täytäntöönpanoa ja tavoitteiden saavuttamista. Tasa-arvotavoitteiden ja tasa-arvon valtavirtaistamisvälineiden tuntemus on näin ollen olennaista. Se on varmistettava perustamalla erityistyöryhmiä ja huolehtimalla siitä, että seurantakomiteoihin osallistuu tasa-arvoasiantuntijoita ja että naiset ja miehet ovat niissä tasapuolisesti edustettuina.

Tasa-arvon valtavirtaistamista koskeva koulutus

Tasa-arvon valtavirtaistamisen järjestelmällinen toteuttaminen ei ole helppoa ja edellyttää koulutusta eri välineiden käytössä. Siitä huolimatta noin 85 prosenttia tukitoimista ei sisällä mitään rakennerahastojen hallintoviranomaisille tai seurantakomiteoiden jäsenille suunnattuja toimia tasa-arvonäkökohtia koskevan tietoisuuden lisäämiseksi tai henkilöstön kouluttamiseksi. Hyviä esimerkkejä on ainoastaan joissakin ohjelmissa esimerkiksi Saksassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Irlannissa.

Irlannissa tasa-arvon valtavirtaistamista koskevaa koulutusta tarjotaan seurantakomiteoiden jäsenille ja kaikille, jotka vastaavat päivittäin ESR:n tukitoimien täytäntöönpanosta. Oikeus-, tasa-arvo- ja lakiuudistusministeriön yhteydessä toimiva tasa-arvovoyksikkö järjestää poliittisille päättäjille ja täytäntöönpanosta vastaaville toimistoille koulutusjaksoja, jotka koskevat esimerkiksi tasa-arvon valtavirtaistamista suhteessa kaupunkien kehittämiseen.

– Suositus / tarvittavat toimet:

Ohjelmatyöhön ja täytäntöönpanoon osallistuvien tasa-arvoasiantuntijoiden lisäksi koulutusta on annettava tasa-arvon valtavirtaistamisen tuomista eduista ja keskeisistä välineistä sen tehokasta toteuttamista varten myös niille, jotka vaikuttavat ohjelmien täytäntöönpanoon. Koulutusta on annettava seurantakomiteoiden jäsenille, hallinto- ja maksuviranomaisille, hankkeiden arvioijille, ohjelmasihteeristöille, hanke-ehdotusten laatijoille ja hankkeiden tukijoille.

Määrärahojen kohdentaminen erityistoimiin tasa-arvon edistämiseksi

Tasa-arvon edistämistä koskeviin erityistoimiin kohdennettavat määrärahat vaihtelevat jäsenvaltioittain ja ohjelmittain.

ESR:ssa toiminta-ala E (naisten pääsy ja osallistuminen työmarkkinoille) saa vain 6 prosenttia kokonaistuesta. Se on pienin tukiosuus muihin aloihin verrattuna: toiminta-ala A (aktiivinen työvoimapolitiikka) saa 24 prosenttia eli eniten rahoitusta, sitten tulevat D (työvoiman ammatillinen kehittäminen) 24 prosenttia, C (elinikäinen oppiminen) 21 prosenttia ja B (sosiaalinen osallisuus) 15 prosenttia. Alla olevassa taulukossa esitetään ESR:sta maksettava rahoitus toiminta-alalle E eri jäsenvaltioissa euroissa ja sen prosenttiosuus kokonaisrahoituksesta¹⁹:

	<i>Kokonaisrahoitus euroissa</i>	<i>%</i>
Itävalta	76 782 000	10,5 %
Italia	837 469 241	10,0 %
Saksa	1 099 335 311	9,5 %
Luxemburg	3 380 600	4,6 %
Yhdistynyt kuningaskunta	355 121 072	4,6 %
Kreikka	193 761 925	4,5 %
Espanja	521 899 539	4,4 %
Irlanti	46 631 000	4,3 %

	<i>Kokonaisrahoitus euroissa</i>	<i>%</i>
Ranska	257 352 700	3,8 %
Belgia	38 252 364	3,5 %
Tanska	10 498 333	2,3 %
Alankomaat	43 139 000	2,2 %
Ruotsi	8 102 800	0,8 %
Suomi	6 723 000	0,8 %
Portugali	17 240 700	0,4 %
EU	3 515 689 585	6,0 %

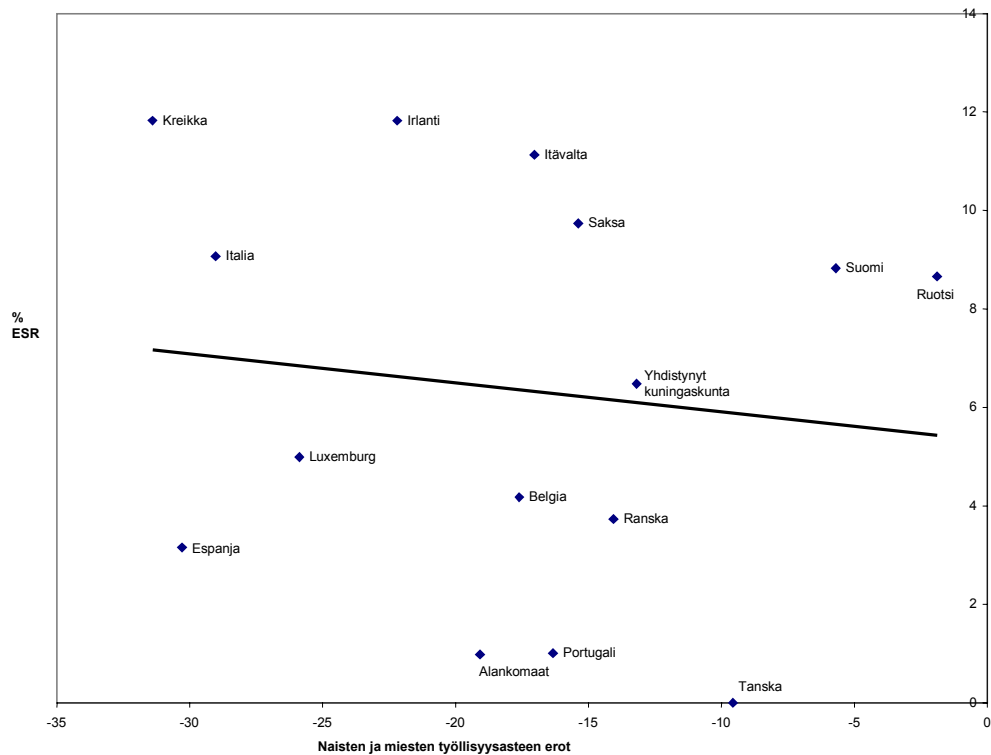
Vain kolme jäsenvaltiota eli Itävalta, Italia ja Saksa, kohdentavat EU:n keskiarvoa enemmän määrärahoja toiminta-alaan E. On kuitenkin vaikea vertailla tätä toiminta-alaa varten myönnettyä rahoitusta, sillä vaikka jokin jäsenvaltio antaisi siihen suhteellisen vähän määrärahoja, se ei välttämättä tarkoita, ettei se ottaisi huomioon tasa-arvokysymyksiä, vaan että tasa-arvon edistämistoimia rahoitetaan muilla toiminta-aloilla.

Kun naisten ja miesten työllisyyseroja ja naisten hyväksi toteutettavien erityistoimien tukemiseksi suunniteltua ESR-rahoitusta vertaillaan, saattaa vaikuttaa siltä, että sellaiset jäsenvaltiot, joissa eriarvoisuutta on paljon, käyttävät huomattavasti vähemmän rahaa kuin sellaiset jäsenvaltiot, joissa eriarvoisuutta on paljon vähemmän.²⁰

¹⁹ Luvut ovat peräisin selvityksestä *Review of the proposed implementation of the ESF regulation across the EU*.

²⁰ Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille ja talous- ja sosiaalikomitealle Euroopan sosiaalirahaston tuesta Euroopan työllisyysstrategialle, annettu 23 päivänä tammikuuta 2001, KOM (2001) 16 lopull./2, liite 5.

Naisten ja miesten työllisyserot verrattuna naisten hyväksi toteutettavien erityistoimien tukemiseksi suunnitellun ESR-rahoituksen määrään

Komission valmisteluasiakirjan Rakenerahastojen ohjelmakautta 2000–2006 koskevan ohjelmatyön tulokset (tavoite 1) – tekniset liitteet²¹ mukaan 29,63 prosenttia talousarviosta käytetään henkilöresurssien tukemiseen. Tästä tuesta 4,6 prosenttia käytetään erityistoimiin naisten aseman edistämiseksi työmarkkinoilla.

– Suositus / tarvittavat toimet:

Osana välitarkistusta olisi arvioitava, onko tasa-arvon edistämistoimiin myönnetty riittävästi määrärahoja. Riittävät määrärahat ovat olennaisia tasa-arvon valtavirtaistamisesta ja erityistoimista muodostuvan kaksiosaisen lähestymistavan toteuttamiselle.

Tasa-arvoa koskevat hankkeiden valintaperusteet

Ohjelmista alle 25 prosentissa on järjestelmällisenä pyrkimyksenä sisällyttää tasa-arvo yhdeksi hankkeiden valintaperusteeksi koko ohjelmassa tai useimmissa painopisteissä ja toimissa. Lukuisissa ohjelmissa on pisteytysmenetelmiä hankkeiden valintaa varten. Hyviä esimerkkejä on lukuisissa ohjelmissa esimerkiksi Saksassa, Espanjassa, Kreikassa, Suomessa, Portugalissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

²¹ SEC(2001) 1140/2, 18. heinäkuuta 2001.

Campanian (Italia) tavoite 1 -ohjelmassa tasa-arvovaikutukset ovat ensisijainen valintaperuste lukuisissa toimissa. Esimerkkejä:

- mikroyritysten kehittämiseen kansallis- ja aluepuistoissa annettava tuki,
- uusiutuvan energian tuottamista ja teollisuusalueiden sähköjakelun parantamista edistävälle laitteistoille annettava tuki,
- työntekijöiden pätevyyden ja yrittäjyyden kehittämiseen annettava tuki kulttuurin ja vapaa-ajantoiminnan aloilla.

– Suositus / tarvittavat toimet:

Hallintoviranomaisten on määriteltävä hankkeille selkeät tasa-arvoa koskevat valintaperusteet. Hankkeiden arvioijien on hylättävä ehdotukset, mikäli niissä ei ole otettu riittävästi huomioon näitä perusteita. Sen lisäksi, että kehitetään perusteet hankkeiden valintaa varten, on myös tärkeää tarkastella niitä hankkeita, jotka loppujen lopuksi valitaan. Täytäntöönpanokertomuksissa olisi annettava tiedot muun muassa tasa-arvoon tähtävien hankkeiden lukumäärästä, niihin käytetyistä rahamääristä ja niiden kattamista erityisaloista.

Tasa-arvoa koskeva tiedotus ja julkisuus

Yleisasetuksen 46 artiklan 2 kohdan a alakohdassa olevasta selkeästä maininnasta huolimatta useimmissa ohjelmissa ei mainita naisia tai naisjärjestöjä koskevia tiedotus- ja julkistamistoimia. Vain muutamissa ohjelmissa – alueelliset ohjelmat Itävallassa, Espanjassa, Saksassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa – on kuvaus toimista, joita on toteutettava nais- ja tasa-arvokysymyksiin liittyville järjestöille ja elimille tiedottamiseksi.

Teknisen avun toimia koskevat luvut ovat vielä huonommat. Tekniseen apuun on yleisasetuksen 23 artiklan mukaan kuuluttava muun muassa kokemusten vaihto ja kumppaneille, lopullisille edunsaajille ja yleisölle suunnattu tiedotus. Alle 8 prosentissa tavoite 1 ja 2 -ohjelmia, nimittäin Itävallassa, Saksassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa, annetaan naisjärjestöille tai tasa-arvojärjestöille suunnattua teknistä apua. Vaikka asetuksessa ei suoranaisesti edellytetä teknisen avun antamista tasa-arvojärjestöille, sitä voidaan pitää osoituksena siitä, missä määrin ohjelmissa pyritään ottamaan naiset mukaan ja hyödyntämään alan järjestöjen asiantuntemusta ja kokemuksia.

Itävallassa on perustettu koordinoituyksikkö tasa-arvon valtavirtaistamiseksi ESR:ssa. Sen tehtävänä on antaa tietoja ja tukea kaikkia ESR-toimijoita tasa-arvon valtavirtaistamisen toteuttamisessa luomalla verkostoja (keskustelutilaisuudet kaikissa osavaltioissa, kansainväliset yhteydet), tarjoamalla neuvoja sekä antamalla ja jakamalla tietoja myös suurelle yleisölle (Internet-sivusto, tietokanta jne.).²²

– Suositus / tarvittavat toimet:

Tiedon ja etenkin myös aikaisempien ohjelmakausien hyvien käytäntöjen jakaminen ja vaihtaminen on ratkaisevaa tehokkaan tasa-arvon valtavirtaistamisen kannalta. Komission ja jäsenvaltioiden viranomaisten olisi kehitettävä yhteistyössä mekanismeja tiedon ja hyvien käytäntöjen järjestelmällistä keräämistä ja levittämistä varten esimerkiksi hyvien käytäntöjen

²²

www.gem.or.at.

oppaiden tai käsikirjojen kautta. Lisäksi tasa-arvon valtavirtaistamisen toteuttaminen rakennerahastojen ohjelma-asiakirjoissa edellyttää sitä, että tasa-arvonäkökohdat sisällytetään tekniseen apuun ja yleisiin tiedotustoimiin ja että rahoitetaan erityisiä naisille suunnattuja tiedotustoimia.

4. PÄÄTELMÄT JA SUOSITUKSET

Tasa-arvo on taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden keskeinen osatekijä. Beijingissä vuonna 1995 järjestetyn neljännen naisten maailmankonferenssin jälkeen EU on ottanut käyttöön kaksiosaisen lähestymistavan tasa-arvon tehokkaaksi edistämiseksi. Kyseessä on tasapainoinen yhdistelmä aliedustetun sukupuolen hyväksi toteutettavia erityistoimia ja tasa-arvon valtavirtaistamistoimia, joihin kuuluu tasa-arvonäkökohtien huomioon ottaminen kaikilla yhteisön politiikan aloilla. Tämä lähestymistapa koskee myös tasa-arvotoimia rakennerahastoissa.

Tasa-arvon valtavirtaistamisella rakennerahastoissa tarkoitetaan, että kaikkien yleisten toimien ja tukitoimien suunnittelu-, täytäntöönpano-, seuranta- ja arviointivaiheessa otetaan avoimesti ja aktiivisesti huomioon niiden vaikutukset naisten ja miesten asemaan. Sillä tarkoitetaan myös, että suunnitellaan, toteutetaan, valvotaan ja arvioidaan erityisiä täydentäviä toimia tasa-arvon edistämiseksi. Näillä toimilla autetaan naisia osallistumaan rakennerahastojen toimintaan ja hyötymään yhtäläisesti siitä sekä yleisemmin taloudellisesta ja sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta.

Kokemukset ovat osoittaneet, että tasa-arvo on monimutkainen toiminta-ala ja että sekä erityistoimia että valtavirtaistamistoimia sisältävän kaksiosaisen lähestymistavan menestyksekkäälle toteuttamiselle on lukuisia esteitä.

Seuraavien suositusten tarkoituksena on poistaa nämä esteet:

Välittömät toimet

1. Erityistoimet aliedustetun sukupuolen hyväksi ovat tärkeä ensi askel, ja niihin kohdennetun rahoituksen on oltava näkyvää. Jäsenvaltioita ja tukitoimien hallintoviranomaisia kehoitetaan tekemään aloitteita tasa-arvonäkökohtia koskevan tietoisuuden lisäämiseksi ja niiden merkityksen korostamiseksi kaikissa rakennerahasto-ohjelmissa. Tämä voitaisiin toteuttaa jo hankkeiden alkuvaiheessa erityisesti antamalla valintaperusteissa lisäpisteitä sellaisille hankkeille, joissa edistetään tasa-arvoa esimerkiksi naisten ja miesten tasapuolisen osallistumisen kautta.
2. Jotkin jäsenvaltiot ovat keskittäneet voimavaroja tasa-arvon valtavirtaistamiseen, mikä saattaa vaikeuttaa määrärahojen todellisen kohdentamisen määrittelyä ja seuranta. Jäsenvaltioita kehoitetaan sen vuoksi määrittelemään selkeästi yhtäältä se, kuinka paljon rahoitusta erityisille tasa-arvotoimille on annettu ja toisaalta ne ohjelmat ja hankkeet, joilla edistetään tasa-arvoa (tasa-arvon valtavirtaistaminen) sekä tekemään selkoa näistä luvuista selkein indikaattorein osana rakennerahastojen välitarkistusta vuodesta 2003 alkaen.
3. Tehokas tasa-arvon valtavirtaistaminen on vaikeaa ja edellyttää erityisasiantuntemusta. Koska kyseessä on suhteellisen uusi ala varsinkin rakennerahastoissa,

- a) jäsenvaltioita pyydetään tukemaan hallintoviranomaisten, seurantakomiteoiden ja paikallisten ohjelma- ja hankevastaavien avulla **tasa-arvoasiantuntemuksen** hyödyntämistä etenkin lyhyellä aikavälillä ja varmistamaan, että tasa-arvoelinten ja tutkimuslaitosten edustajat osallistuvat rakennerahastojen seurantakomiteoihin,
  - b) jäsenvaltioita pyydetään kehittämään hallintoviranomaisille, seurantakomiteoiden jäsenille, ohjelma- ja hankevastaaville sekä kumppaneille suunnattuja **tietoisuutta lisääviä toimia ja koulutusta** tasa-arvon valtavirtaistamisen alalla.
4. Kaikkia menettelytapoja parannetaan ennakoarvioinnin ja vaikutustenarvioinnin avulla. Tasa-arvon valtavirtaistamisen yhteydessä ennakoarviointi perustuu sukupuolen mukaan jaoteltuja tilastoja sisältävien selvitysten saatavuuteen. Sukupuolivaikutusten arviointi edellyttää selkeitä laadullisia ja määrällisiä tasa-arvoindikaattoreita tulosten seurantaan ja arviointia varten. Jäsenvaltioita kehoitetaan varmistamaan etenkin hallintoviranomaistensa avulla, että sukupuolen mukaan jaotelluista tilastoista ja sukupuolivaikutusten arvioinnista tulee olennainen osa rakennerahastojen tukitoimia, myös vähemmän perinteisillä tasa-arvoon liittyvillä aloilla kuten infrastruktuurin, liikenteen tai ympäristön aloilla.
  5. Jokaista jäsenvaltiota kehoitetaan nimittämään korkean tason edustaja koordinoimaan kansallista tasa-arvostrategiaa, edistämään EU:n strategian koordinoimista ja osallistumaan korkean tason työryhmään tasa-arvon valtavirtaistamisen tukemiseksi rakennerahastojen tukitoimissa.

Välitarkistus

Välitarkistus tarjoaa mahdollisuuden kohdentaa ohjelmien määrärahoja uudelleen, mikä saattaa olla tarpeen alkuperäisten tasa-arvon edistämistavoitteiden saavuttamiseksi. Vuoden 2003 puolivälissä valmistuva väliarviointi on tärkeä perusta välitarkistukselle ja hyödyllinen väline, jonka avulla voidaan osoittaa, miten tasa-arvon sisällyttämisessä ohjelmien täytäntöönpanoon on edistytty ja mitä esteitä on ilmennyt, sekä määritellä hyvät käytännöt.²³

Rakennerahastojen välitarkistus perustuu tässä tiedonannossa esitettyihin päätelmiin ja suosituksiin. Sen tavoitteena on lisätä tasa-arvonäkökohtien huomioon ottamista ohjelmien täytäntöönpanossa nykyisellä ohjelmakaudella samalla kun se muodostaa perustan tuleville toimille.

Vuoden 2003 ensimmäisen vuosipuoliskon aikana komissio laatii suuntaviivat välitarkistuksen toteuttamista varten, ja niissä otetaan huomioon tässä tiedonannossa annetut suositukset.

Tulevaisuudennäkymät

Rakennerahastojen nykyisen ohjelmakauden perusteella saadut tulokset ja suositukset koskevat syvään juurtuneita kysymyksiä, jotka voidaan ratkaista vain pitkällä aikavälillä. Ne koskevat näin ollen pääkohdiltaan myös tulevia rakennerahastojen tukitoimia. Erityisesti tasa-

---

²³ Komission suuntaviivoissa rakennetukitoimien arviointia varten ”Valmisteluasiakirja 8: Rakennetukitoimien väliarviointi” (joulukuu 2000) korostetaan tarvetta arvioida, missä määrin tasa-arvonäkökohdat on sisällytetty eri tukimuotoihin.

arvotoimiin kohdennetut määrärahat on säilytettävä, ja niitä on jopa lisättävä useimmissa ohjelmissa.

Lukuisia lisäkysymyksiä nousee esiin, kun tarkastellaan tasa-arvon tulevaa edistämistä unionissa. Komissio katsoo, että seuraavat ovat niistä tärkeimmät:

- Naisten ja miesten yhtäläisten mahdollisuuksien on edelleen oltava ensisijainen tavoite samalla, kun tehokkuutensa osoittanutta tasa-arvon valtavirtaistamisesta ja erityistoimista koostuvaa kaksiosaista lähestymistapaa jatketaan.
- Sijoittaminen henkiseen ja sosiaaliseen pääomaan tietoyhteiskunnassa muodostaa perustan pitkäaikaiselle kasvulle Euroopassa. Tulevissa tukitoimissa olisi sen vuoksi keskityttävä estämään naisten syrjäytyminen näillä aloilla kiinnittämällä erityistä huomiota korkean tason koulutuksen ja työllisyyden tukemiseen tieto- ja viestintätekniikan sekä tutkimuksen ja kehityksen aloilla samalla kun sitoudutaan laajemmin edistämään naisten yrittäjyyttä ja elinikäistä oppimista, koulutusta, taitoja ja ammatillista pätevyyttä muilla kuin heille perinteisesti kuuluneilla aloilla.
- Rakennerahastojen olisi oltava keskeisessä asemassa nimenomaan unionin tulevan laajentumisen yhteydessä, ja niillä olisi autettava etenkin torjumaan naisiin kohdistuvia mahdollisia riskejä uusissa jäsenvaltioissa, missä naiset ovat erityisen alttiita taloudellisen ja sosiaalisen rakenneuudistuksen aiheuttamille haittavaikutuksille, kuten työttömyyden kasvulle ja lastenhoitopalvelujen vähenemiselle.